

KORTWEG

Proficiat Remco!

Driemaandelijks tijdschrift van het Willemsfonds Brussels Hoofdstedelijk Gewest - Erkenningsnummer P206416 - Afgiftekantoor Brussel X - Kortweg
Verantwoordelijke Uitgever: Mireille Corteville, p/a Andrée De Jonghstraat 12/17, 1020 Laken - Tel. 0497 58 54 96 - E-mail: suzanne.terhaar@willemsfonds.be - Website: www.willemsfondsbrussel.be

Nr. 94
okt. '22

Museum Soiree in het Africamuseum

Op zaterdag 19 november verwelkomen we je tijdens een nieuwe editie van Museum Soiree, ditmaal in het Africamuseum in Tervuren! We keren daarbij terug naar het concept van voor COVID: bekende en minder bekende gidsen vertellen tijdens een nocturne op verschillende plaatsen in het museum over de meest bijzondere objecten, ruimtes en verhalen. Er is geen verplicht parcours meer, dus je kan tussen de vertellingen van de gidsen in ook rustig het museum zelf verkennen.

Vanaf 18u00 tot 20u30 staan de gelegenheidsgidsen ter beschikking om je meer te weten te laten komen over de interessantste stukken in het museum en hun context. Nadien bieden we drankjes aan in de mooie bistro Tembo, met zicht op het park.

Meer informatie over Museum Soiree vind je (ook over de bereikbaarheid) op museumsoiree.willemsfondsbrussel.be

- 🕒 **Zaterdag 19 november vanaf 18u00**
- 📍 **Africamuseum, Leuvensesteenweg 13, Tervuren**
- € **Gratis** 44 Tervuren Station
- 📄 **Inschrijven kan via museumsoiree.willemsfondsbrussel.be**

Geleid bezoek aan het Hortamuseum

Het Hortamuseum in Sint-Gillis belichaamt een historisch moment van uitmuntendheid in de Belgische architectuurgeschiedenis. Het is gevestigd in het eigen huis en het atelier van architect Victor Horta (1861-1947). Deze gebouwen werden door de architect opgetrokken tussen 1898 en 1901, op het hoogtepunt van de art nouveau. Een groot deel van de interieurdecoratie bleef bewaard: de mozaïeken, de glasramen, het meubilair, de muurschilderingen vormen een harmonisch en tot in het kleinste detail verzorgd geheel.

Ontdek meer over de zachte, omhullende vormen in de architectuur, het onbedekte ijzerwerk (zowel in de gevel als binnenin het gebouw), net als de klinknagels die volgens een bestudeerd ritme metalen arabesken vormen, en de technieken die Horta gebruikte om de ruimten te openen en meer lichtinval te creëren in de receptieruimten en kamers. Dit gebouw is logischerwijs dan ook UNESCO Werelderfgoed, samen met 3 andere grote stadswoningen die Horta in Brussel ontwierp. Kom op 27 november of 3 december mee deze pracht en praal ontdekken, samen met een gids van het museum.

- 📍 **Hortamuseum, Amerikastraat 27, Sint-Gillis** 81 92 97 Janson
- 🕒 **Zondag 27 november om 11u45** Zaterdag 3 december om 11u45
- € **12,00 euro / 7,50 euro voor 65+** 8 euro
- 📄 **denise.vergeylen@telenet.be** imane@willemsfondsbrussel.be

Shin hanga - de nieuwe prenten van Japan (1900-1960)

Op 10 december bezoeken we met gids de expo "Shin hanga" in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis in het Jubelpark. Deze tentoonstelling brengt zo'n 220 prenten uit twee Nederlandse privéverzamelingen, naast schetsen, proefdrukken en prenten uit de verzameling van de kleinzoon van uitgever Watanabe. Deze bruiklenen worden vervuldigd door een selectie Shin hanga prenten uit de rijke verzameling van het Museum Kunst & Geschiedenis.

Shin hanga (letterlijk vertaald : 'nieuwe prentkunst') is een vernieuwingsbeweging van de Japanse traditionele prentkunst (ukiyo-e) in het begin van de 20ste eeuw. Uitgever Watanabe Sh zabur (1885-1962) stelde vast dat de productie van houtsneden achteruit ging door de concurrentie van nieuwe, geïmporteerde technieken zoals de fotografie of de lithografie. Hij werd de grootste promotor van de beweging. Hij omringde zich met kunstenaars wier ontwerpen hij

produceerde met de traditionele houtdruktechnieken.

Hoewel de meeste klassieke thema's aan bod komen, zoals landschappen, mooie vrouwen (bijin), kabuki-acteurs en bloem- en vogeltekeningen, weerspiegelen de Shin hanga-prenten ook de modernisering van Japan en vertolken ze een nieuwe esthetiek, die gepaard gaat met een uiterst verzorgde productie.

- 🕒 **Zaterdag 10 december om 14u00**
- 📍 **Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Jubelpark, Brussel**
- 📄 **Schuman**
- € **10 euro**
- 📄 **Inschrijven via hans@willemsfondsbrussel.be**

Geleide wandeling in Terdelt & Tuinbouw

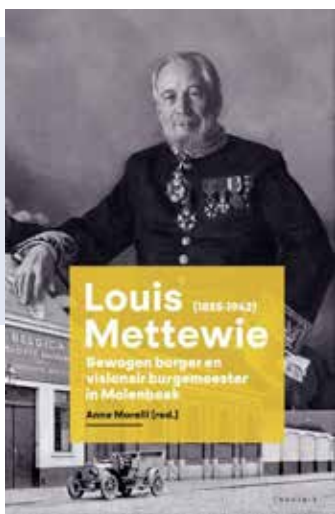

Op zaterdag 26 november trekt het Willemsfonds Schaarbeek-Evere-Sint-Joost op ontdekking door 2 Brusselse Tuinwijken. Beginnen doen we in de Schaarbeekse Terdeltwijk, gekenmerkt door zijn pittoreske huisjes en het vele groen is het hier aangenaam vertoeven. De zogenaamd "bescheiden woningen" werden vanaf 1924 gebouwd door architecten Charles Roulet en Henri Jacobs zoon, die een architectuurwedstrijd wonnen om dit project te mogen opzetten.

Van Terdelt trekken we vervolgens naar Evere, waar we de wijk Tuinbouw zullen ontdekken. Deze kleine tuinwijk werd gebouwd in 1936 en is en is van de hand van architect Jean-Jules Eggericx. Na zijn verblijf in Engeland tijdens de Eerste Wereldoorlog specialiseerde die zich in sociale woningbouw en meer bepaald in tuinwijken.

Tuinbouw is een soort miniatuurversie van Le Logis en Floréal, de bekendste Brusselse tuinwijken, en bestaat uit een aantal halfopen gepleisterde huizen met tuinen groot genoeg om een moestuin te onderhouden. Het is er aangenaam wandelen in de soms wel brede, haast autovrije en met bomen omzoomde lanen. De rust staat er ook in schril contrast met de directe omgeving. Kortom, het wordt een heel mooie wandeling door Schaarbeek en Evere.

- **Zaterdag 26 november om 10u00**
- **De locatie waar we verzamelen wordt bij inschrijving bekendgemaakt**
- **3 euro voor leden / 5 euro voor niet-leden**
- **Inschrijven via pjdecoster@willemsfondsbrussel.be**

Boekvoorstelling Louis Mettwie - bewogen burger en visionair burgemeester in Molenbeek, in MoMuse op maandag

In onze vorige editie van Kortweg brachten we al een boekbespreking van Anne Morelli's

Louis Mettwie, bien plus qu'un boulevard. Un bourgmestre visionnaire à Molenbeek*. Omdat het Willemsfonds trots is om mee de boekvoorstelling van de Nederlandstalige uitgave van dit boek in Molenbeek te verzorgen, besteden we in deze editie nog eens aandacht aan dit fijne boek en deze belangrijke Brusselse liberaal. Enkele blikvangers uit het boek:

Mettwie en het algemeen stemrecht

Louis Mettwie was ambtenaar bij het Ministerie van Oorlog toen de katholieke minister van Oorlog, Generaal Charles Pontus, hem liet afzetten wegens actieve deelname aan het politieke leven (1892). Mettwie nam het op voor de uitbreiding van het stemrecht. Zijn ontslag zorgde voor politieke ophef binnen en buiten het parlement. "Democratie draagt bij tot de verheffing van de massa's binnen de natie" verklaarde hij. Enkel wie voldoende cijns (belastingen) betaalde kon aanvankelijk stemmen. Radicale liberalen als Mettwie zullen, net als de socialisten, nog vele jaren de strijd voor het algemeen stemrecht voeren.

Louis Mettwie, in stadskleding, bezoekt de lokale marktkramers. (Foto s.d., Collectie MoMuse/Gemeentelijk Museum Sint-Jans-Molenbeek)

Zelfs als industrieel met aanzien liet Mettwie zijn arbeiders toe afwezig te zijn om deel te nemen aan politieke manifestaties voor de uitbreiding van het stemrecht.

Mettwie, de loge, en de vrouwenemancipatie

Mettwie was al zeer vroeg (1882) vrijmetselaar, lid van de loge *Les Amis Philanthropes*. Al in 1854, tegen de Angelsaksische traditie in, liet het Groot Oosten van België toe dat vrijmetselaarsloges in ons land politieke onderwerpen behandelden. De loges speelden een belangrijke rol in het liberale antwoord op de Katholieke politieke strategie. Mettwie was een eerder pragmatisch antiklerikaal. Het was de strijd voor het stemrecht dat hem tot de vrijmetselarij bracht. Rond 1911 was er nog een thema die de logebroeders verdeelde: de vrouwenemancipatie, ook binnen de loges. Mettwie neemt in dit debat, net als in de rest van zijn politieke carrière, positie ten voordele van de participatie van de vrouwen aan het actieve leven, ook politiek. Liberalen en socialisten waren nochtans zeer terughoudend over het stemrecht voor vrouwen. Ze vreesden toen dat vrouwen zouden stemmen zoals de kerk hen opdroeg. Enkele jaren later (1924) wordt 'Mettwie, de feminist' ook met een sterk beeld vastgelegd in *Le Soir*. Een foto toont hem als eerste klant van de eerste vrouwelijke taxichauffeur van de hoofdstad.

Mettwie op de fiets ...

Molenbeek, de thuisbasis van Mettwie, was het Belgische Manchester. De gemeente langs het kanaal was een sterk geïndustrialiseerde voorstad van de hoofdstad. En Mettwie, die kwam uit een familie van ondernemers. Al snel ziet hij een openliggende markt voor fietsen. Fietsen is de nieuwe hobby van de stedelijke bourgeoisie en wordt dus met enthousiasme omarmd door de liberale familie. In 1894 smijt Mettwie zich in de business met de "*Belgica*" en de "*Patria*", sterke en comfortabele fietsen met Michelin banden en een naam die inspeelt op het industrieel nationalisme van de Brusselse burgerij. Zijn fiets is volgens de eigen publiciteit de enige die de concurrentie doorstaat met

de grote buitenlandse merken. De fiets versnelt ook de vrouwenemancipatie. In Parijs wordt het verbod voor vrouwen om mannenkleden te dragen opgeheven naar aanleiding van de opkomst van de fiets. Het mag dus als ze het stuur van een fiets vasthoudt ... Op de fraai getekende publicitaire affiches staat stevast een dame met een Belgica-fiets. De grote doorbraak van de Belgica-fiets is echter de aankoop door het leger van "Pliante Belgica" in 1898: de plooi-fiets dus. De karabiniers van het Belgisch leger konden zo snel manoeuvreren op de fiets, of met de fiets als een rugzak op hun rug.

De militaire vouwfiets, een door een internationaal octrooi beschermd product van Mettwie waarmee het Belgisch leger de Karabiniers-Wielrijders uitrust (Affiche ontworpen door Léon Belloguet, ca. 1900, Collectie Letterenhuis, Antwerpen)

De baden van Sint-Joost-ten-Node

Op zaterdag 17 december bezoeken we een wel heel bijzondere locatie, namelijk de Baden van Sint-Joost-ten-Node.

Deze prachtige Art Deco-parel, gebouwd in 1933, is na een renovatie van maar liefst 10 jaar lang opnieuw een streling voor het oog. Wil je dit gebouw eens achter de

schermen bezoeken en er meer over te weten komen? Schrijf je dan zeker in.

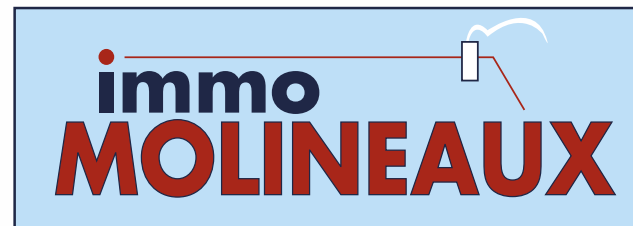
- 🕒 **Zaterdag 17 december om 10u30**
- 📍 **De locatie waar we verzamelen wordt bij inschrijving bekendgemaakt**
- 💶 **3 euro voor leden / 5 euro voor niet-leden**
- 📧 **Inschrijven via pjdecoster@willemsfondsbrussel.be**

Advertentie

Verkoop **ZONDER** affiches

99,1%
afhandeling

Reeds 45 jaar tot uw dienst
BRUSSEL & de RAND

Basilieklaan 108 b. 21 - 1082 Brussel

02 468 04 54

www.immomolineaux.be - immo@molineaux.be - BIV 207 286

roegen burger en visionair burgemeester

24 oktober

... en in de auto

Maar al snel vindt de bourgeoisie een nieuwe passie en sport: de automobiel. De fiets wordt meer en meer een werkinstrument en geraakt snel gepopulariseerd bij brede lagen van de bevolking. Het vrijetijds- en sport aspect verschuift naar de auto. Mettwie is van de partij. Hij herdoopt zijn bedrijf tot *Société Anonyme des Cycles et Automobiles Belgica* in 1898 en bouwt in 1899 de ... Belgica: een elektrische wagen. In 1902 schakelt hij over op een verbrandingsmotor. Tien jaar lang rivaliseren de Belgica wagens in deze booming sector van de automobiel met binnenlandse en buitenlandse merken. Ze innoveren in deze opkomende technologie in sneltempo. Ze nemen deel aan belangrijke autoraces. De firma groeit, verhuist naar Zaventem, maar kan finaal niet standhouden tegen de grotere merken en wordt in 1909 overgenomen. Maar Mettwie heeft ondertussen zijn stempel op de geschiedenis van de fiets en de auto in België gedrukt. Hij is de eerste voorzitter in 1899 van de *Chambre Syndicale de l'automobile*. De voorloper van het huidige FEBIAC. In 1902 is hij ook de organisator van het eerste *Salon de l'automobile, du Cycle et des Sports*, ... het autosalon dus!

Mettwie, flamingant?

Uiteraard kan het Willemsfonds niet voorbijgaan aan de relatie van Louis Mettwie met het Nederlands in Brussel en Molenbeek. Mettwie was een tweetalige ket en trots het te zijn. Hij was een veel geziene aanwezige in de KVS en groot liefhebber van Vlaams theater, onder andere de stukken van Jef Mennekens. Mettwie had een sterke band met Jef Mennekens, de Molenbeekse gemeentesecretaris en pleitbezorger van het Nederlands in de hoofdstad tijdens het interbellum. Vlaamse liberalen in de hoofdstad zijn zeer vertrouwd met Mennekens. Hij is een belangrijke naam binnen het Brussels Willemsfonds: dichter, schrijver, secretaris van Herman Teirlinck, en vriend van Joseph Diongre die het *Withuis* bouwde voor hem. Jef Mennekens is ook de grootvader van Herman Mennekens, zelf dichter, Willemsfonds bestuurslid en gewezen liberaal Brussels parlamentslid. Maar terug naar Mettwie. Hij was een voortrekker van het Luna Theater, de voorloper van het

Louis Mettwie richt het Autosalon op in Brussel in 1902 en blijft erevoorzitter van het Salon tot zijn overlijden (Affiche Le Salon de l'Automobile, du Cycle et de Sports, 1905, Imp. Lith. Gouweloos, Brussel, Collectie La Fonderie, Molenbeek)

Kaaithater. Qua gemeentelijk onderwijs was hij een fervent supporter van het respect van de moedertaal en dus *le Flamand*, zoals het toen heette. In het interbellum sprak het volk in Molenbeek in meerderheid Vlaams. Anderzijds was Mettwie ook een kind van zijn tijd en een voorbeeld van de Brusselse liberale bourgeoisie voor wie de taal van de politiek en het bestuur in de hoofdstad het Frans was. Hij werd hierover vaak door

de Vlaamse pers onder vuur genomen. Toch was die dubbele houding niet ongewoon in die tijd in Brussel.

Mettwie en den Daring

Ik ben blij dat ik al over Mettwie en de opkomende fietssport heb kunnen schrijven in dit artikel, net nu Remco Evenepoel de Ronde van Spanje heeft gewonnen. Mettwie steunde de opkomende fietssport en de bouw van de wielerpiste op Karreveld nog voor de eerste wereldoorlog. Voor de voetballiefhebbers: vanaf 1914 zet Mettwie zijn schouders onder de aanleg van sportinfrastructuur aan de landelijke rand van Molenbeek. Vanaf 1919 trekt deze nieuwe infrastructuur Daring Club de Bruxelles aan, die zich blijvend, tot op vandaag onder de naam RWDM, in Molenbeek vestigt. Mettwie was aanwezig op de openingsmatch in Molenbeek op 22 oktober 1919 tegen Club Brugge. RSCA- en RUSG-fans zullen de Daring 3-2 overwinning tegen Club ook vandaag nog wel gunnen.

Boekvoorstelling

De vertaling van *Louis Mettwie, bien plus qu'un boulevard* kwam tot stand met steun van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Sociumi vzw. Op 24 oktober (om 18u30) organiseren we samen met Liberas, de uitgever van het Nederlandstalige boek, een boekvoorstelling in het prachtige gemeentelijk museum van Molenbeek. Ik zal er een panelgesprek houden met redactrice Anne Morelli en gemeentearchivaris/museumconservator Sven Steffens, maar ook de pioniersrol van deze Molenbeekse 'superkastaar' in de promotie van de fiets- en autosport zal uitgebreid aan bod komen. Aanwezigen zullen na afloop op een drankje getrakteerd worden en het boek kunnen aanschaffen in aanwezigheid van de auteurs die aan het project meewerkten. Allen daarheen dus!

Johan Basiliades

- 🕒 **Maandag 24 oktober om 18u30**
- 📍 **MoMuse, Mommaertsstraat 2A, Sint-Jans-Molenbeek**
📍 **1 5 Graaf van Vlaanderen 2 6 Ribaucourt**
- 💶 **Gratis** **20 86 Merchtem**
- 📧 **Inschrijven via suzanne.terhaar@willemsfonds.be**

Museum soiree* gaat door in het totaal hernieuwd Africamuseum in Tervuren. Ik wil de pret niet bederven. Afrika, dat zijn honderden prachtige verhalen. Maar Afrika staat ook voor meer dan één donkere bladzijde uit onze Belgische geschiedenis. Wellicht de donkerste bladzijde is Congo Vrijstaat (1885 tot 1908): zo donker als Joseph Conrad's *Hart der Duisternis*, als *Apocalypse Now* van Francis Ford Coppola, als de donkerste kant van de menselijke beschaving. Het is belangrijk dat we die bladzijde lezen. Gelukkig is ze veelvuldig geschreven en getekend zelfs.

Morel, Conrad en Casement

Een geschiedenisboek, een stripverhaal en een roman over Congo Vrijstaat.

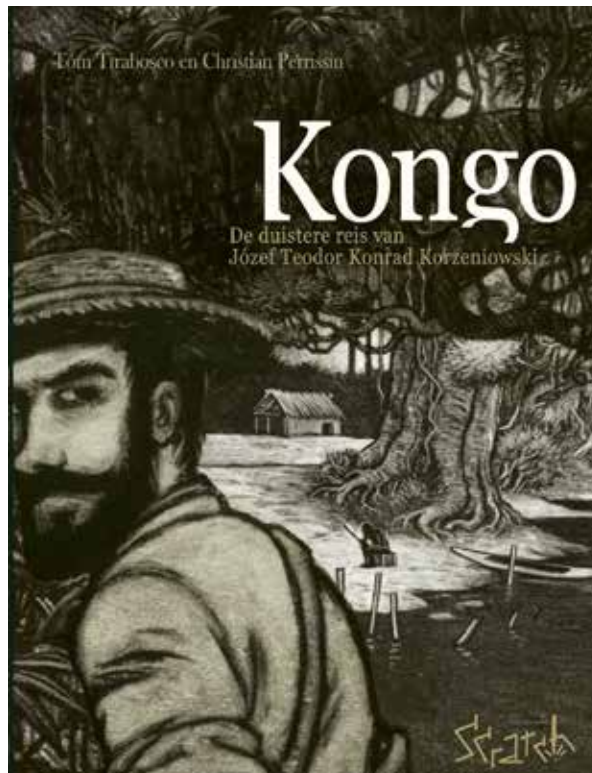

De Amerikaanse journalist en historicus Adam Hochschild bijt de spits af. Zijn bestseller, ook in ons land, *De geest van koning Leopold II en de plundering van de Congo* (1998) zorgde voor ophef. Het boek kreeg tegenwind in België, maar het zorgde ook voor het eerst voor een grootschalige aandacht voor de geschiedenis van de vroege kolonisatie van Congo. Het taboe was doorbroken.

Morel

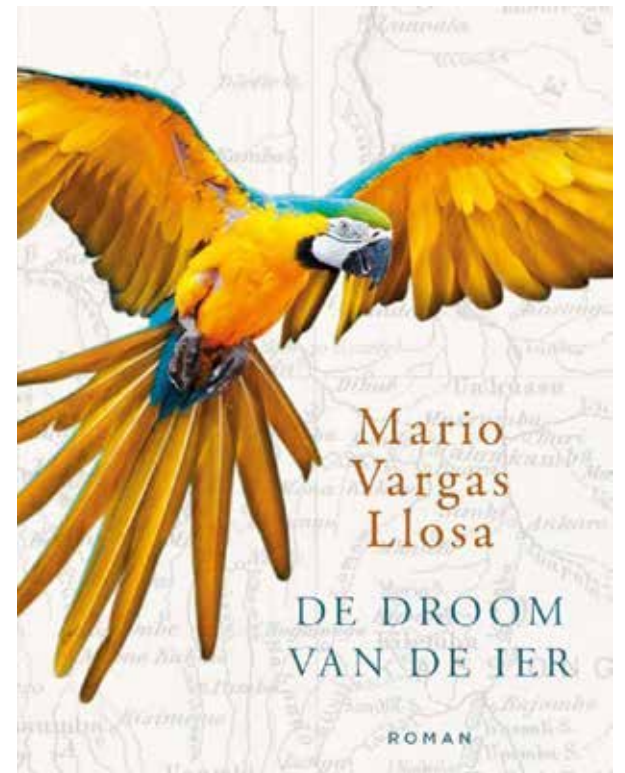
Het boek schetst de polemiek en aanklacht rond de koloniale praktijken ten tijde van Congo Vrijstaat zelf. Leopold II was allesbehalve onbesproken. De overdracht van de kolonie aan België was geen genereuze geste, maar een internationale poging de kolonisatie van Congo binnen de toen aanvaarde praktijken te brengen. De aanhef van het verhaal is sprekend: Edmund Morel, een bediende van de *Liverpool Shipping Company*, die het monopolie op de handel met Congo Vrijstaat heeft, ziet dat boten volgeladen met rubber in Antwerpen toekomen, maar op hun terugweg naar Congo enkel wapens en militairen transporteren. Er is geen sprake van handel, laat staan vrijhandel, maar van plunderingen. Morel zal ontslag nemen en deze praktijken als een waar onderzoeksjournalist tot op het bod onderzoeken.

Edmund Morel stichtte de *Congo Reform Association* (1904). Deze organisatie kon rekenen op de steun van twee ooggetuigen van de gruwelen in Congo Vrijstaat: de romanschrijver Joseph Conrad en de Britse diplomaat Roger Casement.

Conrad

Het stripverhaal *Kongo. de duistere reis van Józef Teodor Konrad Korzeniowski* (2013) vertelt het verhaal van de Pools-Britse romanschrijver en gewezen kapitein der lange vaarten op de Congostroom ten tijde van Congo Vrijstaat. Deze strip getekend door de Zwitser Tom Tirabosco en geschreven door de Fransman Christian Perrissin is gebaseerd op de memoires van Conrad. Deze komt aan in Congo in de zeer vroege jaren van de kolonie. De spoorlijn van Matadi naar Leopoldville moet nog gebouwd worden. We zien er hoe in een koortsachtige sfeer de verschillende personages om hem heen, op zijn tocht stroomopwaarts langs de eerste handelsposten, hun menselijkheid verliezen. De gruwel, brute willekeur, machtsmisbruik en sadisme die hij zag was de inspiratie voor zijn roman het *Hart der duisternis* (1899) een vlijmscherpe aanklacht tegen het koloniaal imperialisme én het portret van de potentiële beul die onder de vernislaag der beschaving schuilt in elk van ons. De film *Apocalypse Now* (1979) van Coppola is er een bekende verfilming van (maar dan met de Vietnam oorlog als kader). De strip, wat bruto en donker getekend, geeft zo beter de verwarde, halucinerende, koortsachtige, normvervagende, boottocht door de duisternis treffend weer.

Casement

Bij vertrek en aankomst ontmoet Conrad in het stripverhaal Roger Casement, toen in dienst van de Congo Vrijstaat, later een Brits Consul die een rapport opstelt over de koloniale gruwelpraktijken. Roger Casement is de Ier in de roman *De droom van de Ier* (2010) van de liberale romanschrijver en Peruviaanse nobelprijswinnaar Mario Vargas Llosa. Het leven van Casement leest als een roman, een persoonlijke tragedie op de achtergrond van een sociale strijd: de plundering en gruwelen in Congo, de medogenloze exploitatie van de Amazone-indianen in Peru en de onafhankelijkheidsstrijd van de Ieren tegen Groot-Brittannië. Deze roman is ook een eerherstel voor Casement wiens reputatie omwille van zijn homosexualiteit destijds beklad werd. Vargas Llosa laat ons in de huid kruipen van Casement die in zijn cel wacht op de strop wegens hoogverraad, zijn reputatie besmeurt ziet door de onthullingen in de pers over zijn geaardheid, zijn leven overschouwd, zijn strijd tegen het imperialisme van Congo en Peru tot Ierland verwoord.

Johan Basiliades

* Museum Soiree gaat dit jaar door op zaterdag 19 november in het Africamuseum in Tervuren. Voor meer info & inschrijvingen: zie de voorpagina en <https://museumsoiree.willemsfondsbrussel.be>

BINNENKORT

In onze november-editie van Kortweg zal je een uitgebreid interview kunnen lezen met de dirigent van het B-ENSEMBLE, Bartholomeus Van De Velde, waarbij we dieper ingaan op het concert op 19 december.

Water Music & Fire Music van Georg Friedrich Händel

Gebracht door het B-ENSEMBLE o.l.v. Bartholomeus Van De Velde

Op 19 december gaat Willemsfonds Woluwe naar dit concert in W:HALL, het Cultureel Centrum van Sint-Pieters-Woluwe. The Water Music is een verzameling van orkestrale bewegingen, vaak gepubliceerd als drie suites, gecomponeerd door George Friedrich Händel. Het ging in première op 17 juli 1717, als antwoord op het verzoek van koning George I om een concert op de rivier de Theems. The Water Music werd geschreven voor een relatief groot orkest en opent met een Franse ouverture en bevat menuetten, bourrées en hornpipes.

Music for the Royal Fireworks is een groep van vijf stukken voor orkest, eveneens gecomponeerd door George Friederich Händel in 1749. Hij werd door koning George II gevraagd om de muziek te schrijven om met muziek en vuurwerk het Verdrag van Aken te vieren. Dit was een overeenkomst tussen veel Europese landen om een einde te maken aan de Oostenrijkse Successieoorlog. De muziek heeft vijf delen: een ouverture, een Bourrée, een beweging genaamd La paix (The Peace), La réjouissance (The Rejoicing) en twee menuetten. Het bijzondere aan deze avond is dat het slagwerk wordt vertolkt door japanse slagwerkinstrumenten: "taiko". Een unieke uitvoering in première alhier. Een teken van globalisatie waarin we allen samen diverse culturen ontdekken.

Wil je mee komen naar dit concert? Dat kan aan een uitzonderlijke prijs: 20 euro via het Willemsfonds i.p.v. 30 euro aan de kassa, zolang onze voorraad tickets strekt. Schrijf je dus snel in.

- **Maandag 19 december om 20u15**
- **W:HALL, Charles Thielemanslaan 93, Sint-Pieters-Woluwe**
- **20 euro (zolang de voorraad tickets strekt)**
- **Inschrijven via willemsfonds.woluwe@gmail.com**

Op schooluitstap in de Marollen

Veel leerlingen, dus grote investeringen

50.000 ketjes gaan dagelijks naar school in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel. Om ze allemaal een plekje te bieden beschikken we in ons gewest over 150 Nederlandstalige basisscholen en 40 secundaire scholen. Het Nederlandstalig onderwijs in Brussel groeit daarmee enorm snel. Steeds meer ouders kiezen ervoor om hun kind naar een Nederlandstalige school te sturen.

Meer kinderen, dus ook meer scholen. De VGC blijft in Brussel nieuwe scholen bouwen, bestaande scholen uitbreiden en vernieuwen. Zo werkt de VGC - steen per steen - aan een mooie toekomst in een meertalig en divers Brussels gewest. De laatste twintig jaar investeerde de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) bijna 500 miljoen euro in scholenbouw.

Brussel is echter een dichtbebouwde stad met nauwelijks ruimte op overschot. Dat maakt de uitbreiding van scholen of het bouwen van nieuwe scholen erg moeilijk. Scholen inpassen in het stedelijk weefsel is puzzelwerk. Slimme architectuur kan hierop een antwoord bieden. Dat betekent: inbreiden, verdichten en soms ook hoger bouwen. Op die manier wordt de schaarse ruimte optimaal benut.

Scholenbouw doet wijken heropleven.

Scholen zijn bakens in de wijk. Het zijn plaatsen waar iedere dag veel mensen verzamelen. Goede architectuur met respect voor de stedelijke en historische context is een eerste, cruciale stap in de herwaardering van de Brusselse wijken.

Veel scholen vallen op omwille van hun bijzonder karakter. Ze zijn het resultaat van een mix van heden en verleden, geven een nieuwe bestemming aan ongewone gebouwen, zijn ingeplant op uitzonderlijke locaties in de stad of blinken uit omwille van hun toonaangevende architectuur.

Nieuwe onderwijsvisie en duurzaamheid centraal

Andere scholen ontleen hun bijzonder karakter aan een nieuwe visie op onderwijs of aan de specifieke doelgroep waarmee ze dagelijks werken. Ze staan voor een innovatieve en creatieve aanpak. Alle kinderen, tieners en jongeren krijgen optimale kansen om hun talenten te ontwikkelen. Nog andere initiatieven ondersteunen het netwerk van Nederlandstalige scholen. Ze stellen hun expertise ten dienste van scholen om samen de vele Brusselse uitdagingen aan te pakken.

De Brusselse scholen geven het goede voorbeeld. Nieuwe en vernieuwde schoolgebouwen blinken uit op het vlak van duurzaamheid. Ze zijn energiezuinig en ecologisch. Dat kan door renovatie, isolatie of het plaatsen van zonnepanelen, maar ook door te zorgen voor voldoende daglichttoetreding, de recuperatie van regen- en sanitair water of de aanleg van groendaken.

Verskillende schoolbezoeken

In het voorjaar van 2023 zullen we geleide bezoeken organiseren in verschillende van de nieuwste schoolgebouwen. Maar eerst blikken we nu, op 5 november, terug op enkele architecturale pareltjes - of laten we het schoolvoorbeelden noemen - die vorige eeuw werden opgetrokken in Brussel. Samen met een gids van Korei maken we een wandeling langs verschillende scholen in de Marollen. De mooiste gebouwen zullen we daarbij ook binnen bezoeken.

- **Zaterdag 5 november om 14u00**
- **Poelaertplein, Brussel** **Poelaert**
- **Gratis**
- **Inschrijven via centrum@willemsfondsbrussel.be**

Jenseits von Belgien

Willemsfonds Asse - Jenseits von Belgien, of wat wij noemen "die van de andere kant komen". België is een zakdoek groot en toch tellen we drie taalgemeenschappen. Vlamingen kennen heel wat over de Franstaligen, maar over Duitstalig België wordt er zelden een woord gehoord. We kennen elkaar amper of zelfs helemaal niet, terwijl er nochtans veel over te vertellen valt.

Tim Peinen zal ons in zijn lezing op een onpartijdige manier veel verborgen en ongekende wetenswaardigheden bijbrengen. Verwacht u aan een gezellige namiddag, vol weetjes over de Oostkantons en zijn bewoners.

- 🕒 **Dinsdag 18 oktober om 14u30**
- 📍 **Res. Vivasse, Prieelstraat 23, Asse**
- 💶 **Gratis voor leden / 5 euro voor niet-leden**
- 📧 **Inschrijven via jhonny.ghysens@skynet.be of tel. 0474 27 57 29**

Stadsbezoek Aalst

Op zondag 30 oktober krijgen we met Willemsfonds Neder-over-Heembeek een rondleiding in de stad Aalst. Tijdens deze rondleiding zal een gids ons een algemeen overzicht geven van de interessante historische gebouwen van deze stad.

- 🕒 **Dinsdag 18 oktober om 14u30**
- 📍 **Toeristisch infokantoor, Hopmarkt 51, Aalst**
- 💶 **5 euro voor leden / 7 euro voor niet-leden**
- 📧 **Inschrijven via denise.vergeylen@telenet.be of tel. 0475 85 73 50**

Visetentje in Jette

De liberale Jetse verenigingen nodigen u uit voor het 33ste Visetentje in Jette. Kom op zaterdag 22 oktober naar het Chalet van Laarbeek en geniet van een overheerlijk bord met vol-au-vent de la mer of een lekkere vegetarische lasagna. Voor kinderen kan een kinderschotel worden besteld.

- 🕒 **Zaterdag 22 oktober van 12u00 tot 14u00 en vanaf 18u00**
- 📍 **Chalet van Laarbeek, Laarbeeklaan 145, Jette** 9 13 14 88 UZ Brussel (nog 10 minuten wandelen)
- 💶 **Visschotel: € 24 - Vegetarische lasagna: € 20 - Kinderschotel: € 15**
- 📧 **Reserveren via hans@willemsfondsbrussel.be . Gelieve zeker te vermelden welke schotels u wil bestellen en of u 's middags of 's avonds komt eten.**

Visschotel
24 euro

Vegetarische lasagna
20 euro

Kinderschotel
15 euro

Het liefdesverhaal dat het liberalisme en feminisme vorm gaf

In veel opzichten was de grote liberale filosoof John Stuart Mill (1806-1873) op zijn twintigste geheel onaangepast aan de maatschappij... Zijn vader, de Schotse econoom James Mill (1773-1836) had zijn zoon een rigoureuze intellectuele opvoeding gegeven, gestoeld op de principes van ethicus Jeremy Bentham (1748-1832). Voor Bentham en Mill senior moest de maatschappij zo georganiseerd worden dat het grootste geluk voor de grootste mogelijke groep mensen werd nagestreefd. Maatschappelijke en politieke keuzes moesten daarom gemaakt worden op logische basis. Voor de jonge Mill betekende het dat hij, volgens historicus Ian Dunt, tot een 'droge, harde logicamachine' werd gekneed. Van jongs af aan werd hij volgepropt met Latijn, Grieks, filosofie, geschiedenis, economische theorie en so weiter. Gelijktijdig werd hij ook volledig afgeschermd van zijn leeftijdsgenoten... Zijn vader was extreem streng. Mill omschreef zichzelf als opgegroeid 'zonder liefde en omringd door angst...'

Foto: John Stuart Mill-standbeeld in Londen

Het opvoedingsexperiment ¹ had twee gevolgen. Enerzijds groeide Mill uit tot één van de briljantste geesten van de 19de eeuw. Anderzijds werd hij er zodanig door misvormd ² dat hij op zijn twintigste in een zware depressie verzeilde en zelfs met zelfmoordgedachten kampte... Mills crisis was persoonlijk, maar ze was ook diep moreel van aard. Werd hij zelf wel gelukkig van zijn geprogrammeerde streven naar een logische en rechtvaardige samenleving? Niet echt dus...

Mill vond troost (en in zekere zin ook redding) in poëzie. Bij romantische dichters zoals Wordsworth, Shelley, Tennyson en Samuel Taylor Coleridge ontdekte hij empathie, schoonheid en vreugde; allemaal zaken die het individu en haar omgeving met elkaar verbinden. De poëzie die hij zolang geleerd had om te negeren, hielp Mill mee uit zijn depressie en zou vorm geven aan zijn visie op de wereld. Mill ging vervolgens hardnekkig op zoek naar "halve waarheden". Hij verzette zich tegen het rigide, alles verklarende denksysteem waarin zijn vader hem geperst had. Voor hem bestond er geen vastomlijnd verklaringsmodel of politieke filosofie voor de maatschappij. Er was enkel een denkkader, dat hij eigenhandig en meticuleus construeerde uit brokstukken van verschillende denksystemen, daarbij vertrouwend op zijn eigen intelligentie en gebruik makend van zijn empathisch vermogen.

Foto: Harriet Taylor

Cherchez la femme

Mill groeide uit tot een voornaam denker. Maar een "volledig" mens werd hij pas toen hij in 1831 Harriet Taylor ontmoette. Taylor was een gehuwde vrouw. Ze was op haar achttiende met een 20 jaar oudere man getrouwd. Het paar had drie kinderen. Volgens Dunt was Taylor zelfzeker, intelligent, grappig, mondig en weigerde ze haar status als vrouw in haar tijd te accepteren. Toen de ietwat wereldvreemde Mill de wilskrachtige Taylor ontmoette, ontstond er vrijwel meteen een nauwe band tussen beiden. Die was gebaseerd op affectie maar ook op een dieper liggende intellectuele compatibiliteit. Ze werden elkaars klankbord. Beiden begonnen al snel samen stukken te publiceren. De 'affaire' zorgde voor veel roddels. Overspel was 'not done', zeker niet voor vrouwen. De roddels zorgden voor een verwijdering tussen beiden. Aanvankelijk liet Taylor Mill weten voor haar man te kiezen. Maar Mill liet zich niet van de wijs brengen. (Hij verklaarde zijn liefde voor haar naar verluidt in een verloren gegane brief.) Voor Taylor werd het allemaal wat te veel. Ze trok 6 maand naar Parijs. Weg van haar echtgenoot, weg van Mill. Al zou ze uiteindelijk toch een paar van die weken samen met de filosoof doorbrengen...

Terug in Engeland besloot Taylor bij haar echtgenoot te blijven. Officieel dan. In de praktijk ging ze apart leven. Taylor en Mill hielden er van dan af naar buiten uit wel een 'kuisere' relatie op na ³ (al ging die aanvankelijk ook gepaard met veel wederzijdse frustraties en melodrama ⁴). Ze werden zelden nog apart gezien, maar waren steeds van een escorte voorzien.

Taylor's scherpe intellect opende een nieuwe wereld voor Mill. Hier hadden twee briljante mensen elkaar gevonden. Samen zouden ze het liberalisme mee vorm geven. In dialoog ontwikkelden ze een antwoord op vele vragen over autonomie, de rol van eigendom, de strijd tussen autoriteit en vrijheid, de tirannie van de meerderheid en de liberale manier van leven. Ze werkten zij aan zij. In tal van manuscripten liepen hun handschriften naadloos in elkaar over. Taylor zorgde er ook voor dat Mill de klassieke filosofische positie van de blanke, westerse man oversteeg en zich voor vrouwenrechten ging interesseren. Zo schreef het paar bijvoorbeeld een gezamenlijk werk over huiselijk geweld. (Het zou nog ruim ... 120 jaar duren vooraleer verkrachting binnen het huwelijk een strafbaar feit werd...) Taylor zou zelf onder eigen naam in 1851 'The Enfranchisement of Women', publiceren, een feministisch pamflet.

In de ogen van Mill was Taylor briljant. Onder tijdgenoten waren de meningen over haar verdeeld. Sommigen vonden dat ze Mill enkel napraatte. Of zelfs dat ze nonsensicaal was... Mills broer George verklaarde dan weer dat ze weliswaar een intelligente vrouw was, maar dat zijn broer sterk overdreef door haar intellectueel zo op een piëdestal te plaatsen. Dat laatste deed hij vooral in de inleiding van wat zijn bekendste en meest invloedrijke werk zou worden; On Liberty (1859), waarin hij onder meer het schadebeginsel definieerde ⁵. Daarin stelde Mill dat alle ideeën in het boek in nauwe samenwerking met haar ontwikkeld waren. Voor Taylor was On Liberty echter een eulogie. Een jaar voordien was ze immers overleden. Als Harriet Taylor ... Mill. Na

het overlijden van haar echtgenoot in 1849, was Taylor na twee jaar van (verplichte) rouw dan toch met haar jarenlange zielsverwant gehuwd...

Mill zou de ideeën en de strijd voor vrouwenrechten actief verder zetten. In 1859 werkte hij Taylor's ideeën over vrouwenrechten verder uit in zijn "The Subjection of Women". Het was een eerbetoon aan zijn overleden echtgenote. Als één van de weinige liberale filosofen veroverde hij zelf ook een zitje in het parlement. Daar zou hij ook proberen de bakens te verzetten voor vrouwenrechten in Engeland. Hij werd daarbij bijgestaan door zijn stiefdochter, Helen Taylor (1831-1907), die zelf één van de voornaamste feministen van haar tijd zou worden.

Foto: John Stuart Mill en stiefdochter Helen Taylor

John Stuart Mill is altijd een radicaal gebleven. In een beklievende versmelting van het politieke en persoonlijke. Ondanks de harde kritiek en de roddels over Taylor en zijn relatie met haar, deed hij iets uitgesproken liberaal. Hij putte namelijk kracht en inspiratie uit zijn eigen menselijke hart, dat een volstrekt eigen keuze voor Taylor maakte, wars van sociale en andere druk. Daarmee bouwde hij samen met en geïnspireerd door haar aan enkele van de voornaamste fundamenten van het moderne liberalisme en feminisme.

Kurt Deswert

¹ Don't try this at home! Kinderen zijn geen experimenten!

² Ook fysiek trouwens. Dat hij nooit met andere kinderen mocht spelen, zorgde er bijvoorbeeld voor dat hij tot op latere leeftijd de nodige handvaardigheid ontbeerde voor zeer eenvoudige handelingen...

³ Of de twee hun relatie ook fysiek consumeerden, blijft een punt van historisch debat. Sommigen beweren dat Taylor een geslachtsziekte bij haar eerste echtgenoot opgelopen had...

⁴ Dat leren we althans uit hun briefwisseling... Taylor had er een handje van weg om Mill op ironische wijze tot de orde te roepen wanneer diens frustratie opspeelde over haar beslissing om niet van haar echtgenoot te scheiden. Maar doorgaans zouden hun brieven zelfs tot op latere leeftijd nog getuigen van een diepe, romantische wederzijdse liefde.

⁵ Iemand's vrijheid kan enkel beperkt worden in het geval dat zij anderen schaadt.

Ida de Crombrugge, pionier van de Brusselse volksvoordrachten (1820 –1875)

De in Wondelgem bij Gent geboren barones Ida de Crombrugge-de Kerchove de Denterghem (1820-1875) representeert als weinig anderen de opkomende liberale 'dames d'oeuvres' van de negentiende eeuw. Binnen de context van de laïcisering van de samenleving was zij een pionier op het vlak van de emancipatie van de vrouw via onderwijs en vorming en stond zij model voor het humanistisch en liberaal vooruitgangsoptimisme van die tijd. Terzelfdertijd was zij een kind van haar tijd. Ze volgde nog dikwijls hetzelfde moraliserend en paternalistisch discours als haar mannelijke geestesgenoten. Ook haar relatie met de Kerk was voor die tijd uitzonderlijk: zelf door en door praktiserend katholiek, tezelfdertijd onwrikbaar gekant tegen de macht en invloed van het instituut Kerk.

Ida leidde een rijk gevuld leven. Ze was actief in de liefdadigheids- en onderwijssector, introduceerde het werk van Fröbel in België, trad op als spreekster op internationale congressen over sociaal beleid, organiseerde als eerste voorzitter van de damesafdeling van het Belgische Rode Kruis een veldhospitaaldienst tijdens de Frans-Pruisische oorlog (1870-1871), vertaalde en schreef tal van publicaties, en nog zoveel meer. Een van haar belangrijkste verwezenlijkingen speelde zich echter af in Sint-Joost-ten-Noode¹.

De crèches van Sint-Joost

Na haar huwelijk in 1842 met Jacques de Crombrugge de Loringhe (1807-1848) vestigde ze zich in Sint-Joost. Daar bouwde ze een uitgebreid sociaal netwerk uit, waarin progressieve liberalen prominent aanwezig waren. Ida richtte als eerste initiatief een kleuterschool annex crèche op in de *Rue d'Abondance* of Overvloedstraat. Deze laatste moest het de moeders mogelijk maken om niet enkel zonder kopzorgen te gaan werken, maar ook om in hun zeldzame vrije tijd vormingsmomenten bij te wonen. Op 16 oktober 1862, tijdens een feest in die bewaarschool, kondigde ze de stichting van de *Causeries populaires* aan.

De eerste volksvoordrachten

Met de lancering van educatieve avonden specifiek voor de arbeidersvrouwen scoorde Ida een nationale primeur. Voor de mannen waren er bovendien al enkele adultenscholen in de omgeving. In januari 1863 gingen de *Soirées populaires de Saint-Josse* onder voorzitterschap van Ida de Crombrugge van start. Arbeiders kregen initieel gratis toegangskaarten, later betalende lidkaarten (1 fr.) om van het odium van pure liefdadigheid af te raken. De voordrachten gingen door in najaar en winter, in praktijk jaarlijks twintig avonden met elk drie korte voordrachten. De belangrijke liberale krant *L'Economiste Belge* van Gustave en Eugène de Molinari was onmiddellijk vol lof en schreef in april 1863 dat "[les soirées de madamme la baronne de Crombrugge] seront peut-être le point de départ d'un nouveau perfectionnement dans l'éducation des classes laborieuses". Ook burgemeester Jacques Joseph Gillon en het gemeentebestuur van Sint-Joost-ten-Noode schaarden zich enthousiast achter haar initiatief.

Voor de voordrachten zelf deed ze voornamelijk beroep op gastsprekers, zowel mannen als vrouwen. Onderwijzend personeel, van gemeenteschoolonderwijzers tot universiteitsprofessoren, advocaten, geneesheren, en ingenieurs boden hun diensten aan. Ida zelf gaf meerdere voordrachten

of leidde de andere sprekers in. De wijze waarop ze haar gastsprekers ronselde blijft bij gebrek aan archiefmateriaal ietwat onduidelijk, maar enkele bewaarde brieven in het archief van Henri Bergé geven een duidelijk hint. Zij geven mooi aan hoe Ida via zachte morele dwang en het benadrukken van het belang van hun inbreng in de *Causeries* de medewerking van velen verkreeg.

Pionierswerk

De volksvoordrachtavonden van Sint-Joost bleken een onverwacht succes. In 1864 werd een ruimere locatie gevonden en telde men gemiddeld 425 aanwezigen per avond. Vanaf 1865 werden de voordrachten uitgegeven in brochurevorm onder de titel *Causeries Populaires. Recueil de causeries faites aux soirées populaires de Saint-Josse-Ten-Noode, publié sous la direction de Mme la Baronne de Crombrugge*. De avonden hadden een vaste structuur. Net als later het Willemsfonds en andere vergelijkbare organisaties bood men een combinatie van recreatie (muziek, voordracht of toneel) en vorming. De aangeboden thema's waren divers. Men had het over onderwijs en moraal, natuurwetenschappen, Belgische geschiedenis en haar sleutelfiguren maar ook nadrukkelijk - praktisch en met beide voeten op de grond - over hygiëne, voeding, netheid, vaccinatie en dergelijke meer. In 1865 besloot de gemeente Sint-Joost, geïnspireerd door de *Causeries*, om een eigen avondschoon voor vrouwen op te richten, die in 1866 de fakkel de facto over nam.

Brochures uitgegeven door De Crombrugge

De voordrachten van Ida zelf illustreerden nogmaals haar brede interesse. In de gepubliceerde voordrachten van haar hand vindt men historische bijdragen zoals de geschiedenis van de stad Brussel, het leven van Godfried van Bouillon en de wetenschappelijke inzichten die Vesalius leverde, naast maatschappijkritische bijdragen die dieper gingen zoals de betekenis van de strijd van

de graven van Egmond en Hoorne voor de vrijheid van denken en godsdienstbeleving. Zowel in haar inleidende woorden als in een aantal losse bijdragen had ze het tenslotte over ethische kwesties zoals de strijd tegen onwetendheid en egoïsme, en uiteraard over de wijze waarop emancipatie en vooruitgang onlosmakelijk met elkaar verbonden waren.

Het conservatief katholieke kamp keek minachtend en afwijzend neer op Ida's initiatief. Aan de basis van haar soirées zou immers een bondgenootschap met de vrijmetselaarsloges liggen, meer bepaald via haar medeorganisatoren Eugène Van Bommel en Constant Leirens. De soirées van Ida werden omschreven als een alibi voor de introductie van perfide vrijdenkersideeën over opvoeding die een regelrechte belediging voor elke familie vormden.

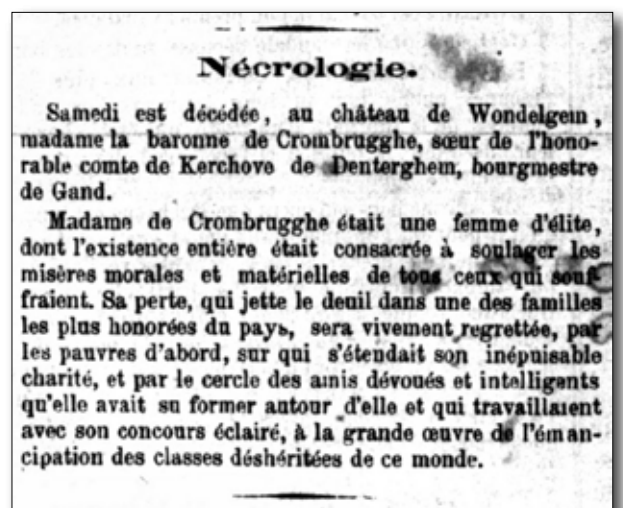
De voordrachten maken school

Haar causerieën inspireerden ook tal van andere organisaties. In 1866 werden de soirées in Sint-Joost stop gezet. De Recueil bleef behouden maar dan als spreekbuis van de opvolgers, zoals de *Ligue de l'Enseignement* in Brussel, de *Soirées populaires* in Verviers of de *Société Franklin* in Luik. Ida had vooral met de *Ligue de l'Enseignement*, opgericht in 1864 ter ondersteuning van het officieel onderwijs, een goede band. De *Ligue* bouwde vanaf 1865 lokale afdelingen uit en viel hier en daar terug op bestaande initiatieven. De Brusselse afdeling van Auguste Couvreur maakte graag gebruik van het netwerk en de expertise van de *Soirées populaires*. Vanaf 1866 organiseerden ze samen voordrachten onder de naam *Réunions populaires*.

In 1867 werd haar initiatief ook dik in de verf gezet op de wereldtentoonstelling in Parijs waar de Franse verslaggever van de sectie volwassenenonderwijs de doelstellingen en organisatie van haar *Causeries* roemde als uitzonderlijk pionierswerk.

En de Brusselse Willemsfondsafdeling? Ook daar spiegelde men zich aan de *Causeries*. Gesticht in 1873, organiseerde de afdeling haar eerste volksvoordracht reeds in januari 1874. Spreker was Julius Hoste en die had het over De Vlaamsche beweging en hare zending.

Bart Dhondt, Liberas

Overlijdensbericht van barones Ida de Crombrugge

¹ Over deze bijzondere vrouw verschijnen binnenkort twee uitgebreide biografische bijdragen, met name in het Nationaal Biografisch Woordenboek. Deel 25 (Brussel: Koninklijke Academiën van België, 2022) en in Vroonstalle. Jaarboek 27 (Wondelgem: HHKW, 2023), beiden van de hand van Bart Dhondt.

In de reeks boekbesprekingen over klimaat en economie

Hoe red je de wereld?

Boekbespreking van: Jan Deschoolmeester & Thomas Roththier, *De wereld red je niet met minder, minder, minder. Groen denken 2.0: dit is de toekomst*, Borgerhoff & Lamberigts, 2022.

Ik mag echter hopen dat er geen *spoiler alert* meer nodig is: behalve de ongeziene vooruitgang is de mens ook verantwoordelijk voor de druk op het klimaat. De schaduwzijde van het menselijk vernuft dus. Dit is de uitdaging waar de rest van het boek op ingaat. Hoe kunnen we onze voetafdruk op deze planeet beheersbaar houden? Het klassieke groene antwoord – door de klok terug te draaien en minder te produceren en consumeren, al is het maar in de westerse wereld – is gewoon niet mogelijk. Er staan miljarden mensen klaar om de stap naar de middenklasse te zetten. De klok terugdraaien om binnen de planetaire grenzen te blijven klinkt ok in het westen. Het lijkt een klein offer: wat minder vlees, wat biogroenten, wat minder reizen, ... Maar het is geen optie wereldwijd. Daar staat "minder" voor armoede. Dus moeten we groei verzoenen met klimaat en biodiversiteit.

Het boek gidst ons dus door een hele reeks grote en kleine aanpassingen, technologieën, evoluties die deze weg moeten mogelijk maken. Het boek gaat uit van een groot geloof in de wetenschap en innovatie. Er

zullen dus ook taboes moeten sneuvelen: zonder aanvullende kernenergie wordt het moeilijk, en ook, onze vleesconsumptie is niet houdbaar! We gaan gentechnologie moeten toepassen willen we de wereldbevolking voeden én de biodiversiteit redden. Het boek brengt al de wetenschappelijke kennis op een voor niet wetenschappers bevattelijke manier. Het is duidelijk een troef dat het boek samen, door een filosoof én een bio-ingenieur, geschreven werd. Na al die lovende woorden, toch een kleine

(strategische) kritische noot. Dit boek past in een herkenbare nieuwe stroming. Internationaal zijn we al vertrouwd met de boeken als *Vooruitgang. Tien redenen om naar de toekomst uit te kijken* van Johan Norberg (2017), *The end of doom. Environmental Renewal in the Twenty-first Century* van Ronald Bailey (2015), of het fantastische *Factfulness. 10 redenen waarom we een verkeerd beeld van de wereld hebben en waarom het beter gaat dan je denkt* van Hans Rosling (2019). In het Nederlands taalgebied hebben we alvast met *Waarom ons klimaat niet naar de knoppen gaat (als we het hoofd koel houden)* van Maarten Boudry (2021) ook een zeer sterk boek dat niet moet onderdoen in originaliteit en helderheid. Maar ... veel van deze boeken lijken op prozac geschreven. Het zijn meeslepende pleidooien over hoe techniek en innovatie uiteindelijk alles gaat oplossen. Het geloof in de toekomst lijkt – zo geruststellend – verworven. Het is wellicht niet hun bedoeling, daarvoor zijn deze auteurs te goed op de hoogte van de laatste ontwikkelingen. Maar het is wel het effect dat ze hebben op heel wat mensen die vandaag terecht gealarmeerd zijn. Door bijvoorbeeld onvoldoende het verschil te maken tussen de technologie die we al hebben en de technologie waar we nog naar zoeken, zet je twijfelaars op het verkeerde been.

Johan Basiliades

* Zie gezamenlijke boekbespreking Kortweg 93, augustus 2022 op www.kortweg.brussels: Wim Van Lancker & Adeline Otto, *Waarom gele hesjes niet met een bakfiets rijden. Over klimaatverandering, ongelijkheid en beleid*, ASP, 2022; Bertrand Piccard, *Réaliste. Soyons logiques autant qu'écologique*, Stock, 2021; Eric Protzer & Paul Summerville, *Reclaiming populism. How economic fairness can win back disenchanted voters*, Polity, 2022; Thomas Piketty, *Une brève histoire de l'égalité*, Seuil, 2021.

Vorige maand bespraken we in de Kortweg al een viertal boeken die verschillende aspecten van het huidige debat over de klimaat, economie en politiek belichten*. Deze maand raden we u een vijfde boek aan. *De wereld red je niet met minder* is een goed overzichtswerk voor het Nederlandstalig lezerspubliek. Zonder voetnoten en met een vlotte pen gidst het boek ons in twee hoofdstukken door de geschiedenis van de mens op deze planeet. Het is het verhaal van een ongeziene vooruitgang.

Kort nieuws: restauratiewerken graf

Jan Frans Willems van start

Wist je dat Jan Frans Willems, naar wie het Willemsfonds werd vernoemd, na zijn dood in 1846 begraven werd op de Campo Santo-begraafplaats in Sint-Amandsberg? En dat het Willemsfonds sinds 2020 de grafconcessie op zich heeft genomen? Door samenwerking met verschillende partners kan nu de restauratie van dit grafmonument aanvangen. Lees er meer over in het Willemsfondsmagazine Rechttuit op https://issuu.com/willemsfonds_vzw

Colofon

Werken mee aan deze editie:

Johan Basiliades, Imane Belguenani, Renaud Ben Lakhal, Ilse Carlé, Mireille Corteville, Pieter-Jan De Coster, Carla Dejonghe, Kurt Deswert, Herman Mennekens, Michael Tchongrak, Suzanne ter Haar, Hans Van Rompaey en Denise Vergeylen. Dank ook aan het huisvandeMens Brussel en de Vlaamse Gemeenschapscommissie voor hun steun.

Wil je Kortweg gratis thuis aankrijgen?

Of wil je deze niet meer ontvangen?

Laat ons iets weten via mail, telefoon of post.
Tel. 0497 58 54 96 - Mail: suzanne.terhaar@willemsfonds.be
Postadres: Andrée De Jonghstraat 12 bus 17, 1020 Laken

www.willemsfondsbrussel.be
facebook.com/WillemsfondsBrussel
instagram.com/willemsfondsbrussel

world championship poetry slam

HERBELEEF HET WK!

VEERTIG ARTIESTEN VAN OVER DE HELE
WERELD KWAMEN NAAR BRUSSEL VOOR HET
ALLEREERSTE WERELDKAMPIOENSCHAP
POETRY SLAM.

DE COMPETITIE WAS BIJZONDER STERK
EN ER WAREN VEEL BUITENGEWOON GOEDE
PERFORMANCES. WIL JE ZE BEKIJKEN? SURF DAN
NAAR WWW.WORLDPOETRYSLAM.ORG , WAAR
DE VOLLEDIGE SHOWS TE VINDEN ZIJN.

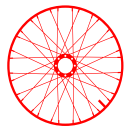
In de media

Het Laatavondjournaal op Één (27/09) kwam bij ons langs en maakte deze leuke reportage over het WK:
<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/09/27/wk-slam-poetry/>

Ook op Radio Klara (<https://klara.be/luister/select/espresso/wereldkampioenschap-poetry-slam-2022>) en
BRUZZ vind je verschillende video- en radiofragmenten met meer duiding en interviews over dit WK.

*Op het moment van de druk van deze Kortweg hadden de halve finales reeds plaatsgevonden, maar de finale moest
nog van start gaan. Een verslag van de finale en een interview met de winnaar zullen dus pas in de november-editie
Kortweg verschijnen.*

Het peloton en ik

44 Jaar. Zo lang was het geleden dat een Belg nog eens een grote wielronde won. Remco Evenepoel volgde dit jaar Johan De Muynck op, die in 1978 de Giro op zijn palmares schreef. En vervolgens werd hij ook nog eens wereldkampioen! Speciaal voor de gelegenheid willen we het wielrennen wat extra in de kijker zetten en onze blik viel daarbij op de fijne onderstaande boekbespreking van Jettenaar Daan Pieters over het boek *Het peloton en ik* van profwielrenner Guillaume Martin. Deze recensie verscheen eerder ook op de literaire weblog www.tzum.info

Tijdens de voorbije Tour de France was er slecht nieuws voor Guillaume Martin, de klassementsrijder en kopman van de Franse wielploeg Cofidis: hij testte positief voor covid en moest de wielronde onmiddellijk verlaten. Jammer voor hem, want hij stond veertiende in het klassement en eindigde vorig jaar nog als achtste. Bovendien moesten de zwaarste bergritten nog komen, wat alleen maar in zijn voordeel had kunnen zijn, want het is een goede klimmer. Niet dat hij een reële bedreiging zou hebben gevormd voor Jonas Vingegaard, de winnaar van de gele trui, maar toch: lang geen slechte coureur, die Martin. Misschien fronsst u nu even de wenkbrauwen. Normaal gezien leest u hier natuurlijk geen nieuws over de koers. Er is een reden waarom we een uitzondering maken: Guillaume Martin is namelijk ook een gediplomeerd filosoof en aangezien wielrenners niet alleen veel fietsen, maar ook veel moeten rusten, schrijft hij weleens een boek. Pakweg een voetballer zie je dat niet zo gauw doen, we mogen ons al gelukkig prijzen als er niet al te veel spelfouten in hun tattoos staan. Enkele jaren geleden verscheen *Socrates op de fiets*, nu is er dus *Het peloton en ik* – een filosofie van de mens in de massa. Daarin laat Martin zich weer door de wielrennerij inspireren om te filosoferen over mens en maatschappij.

De kerngedachte van het boek lijkt mij het spanningsveld tussen de asociale of 'egoïstische' neigingen van de mens (die tot op zekere hoogte noodzakelijk zijn om te overleven) en zijn behoefte aan verbinding ('De hel, dat is een bestaan zonder anderen,' zoals Martin Sartre parafraseert). In het wielrennen is dat niet anders dan in de samenleving: er kan er maar één winnen, maar tegelijkertijd is winst niet mogelijk zonder samenwerking. Uiteraard is dat een gevolg van die zeer specifieke eigenschap van de koers: het is een individuele sport die in ploegverband wordt beoefend. Al is altruïsme natuurlijk ook niet geheel gespeend van eigenbelang: wie een ander helpt, hoopt meestal stilletjes op een wederdienst ('Ik steek toch echt liever mijn armen voor mezelf in de lucht dan dat ik juich voor de overwinning van een

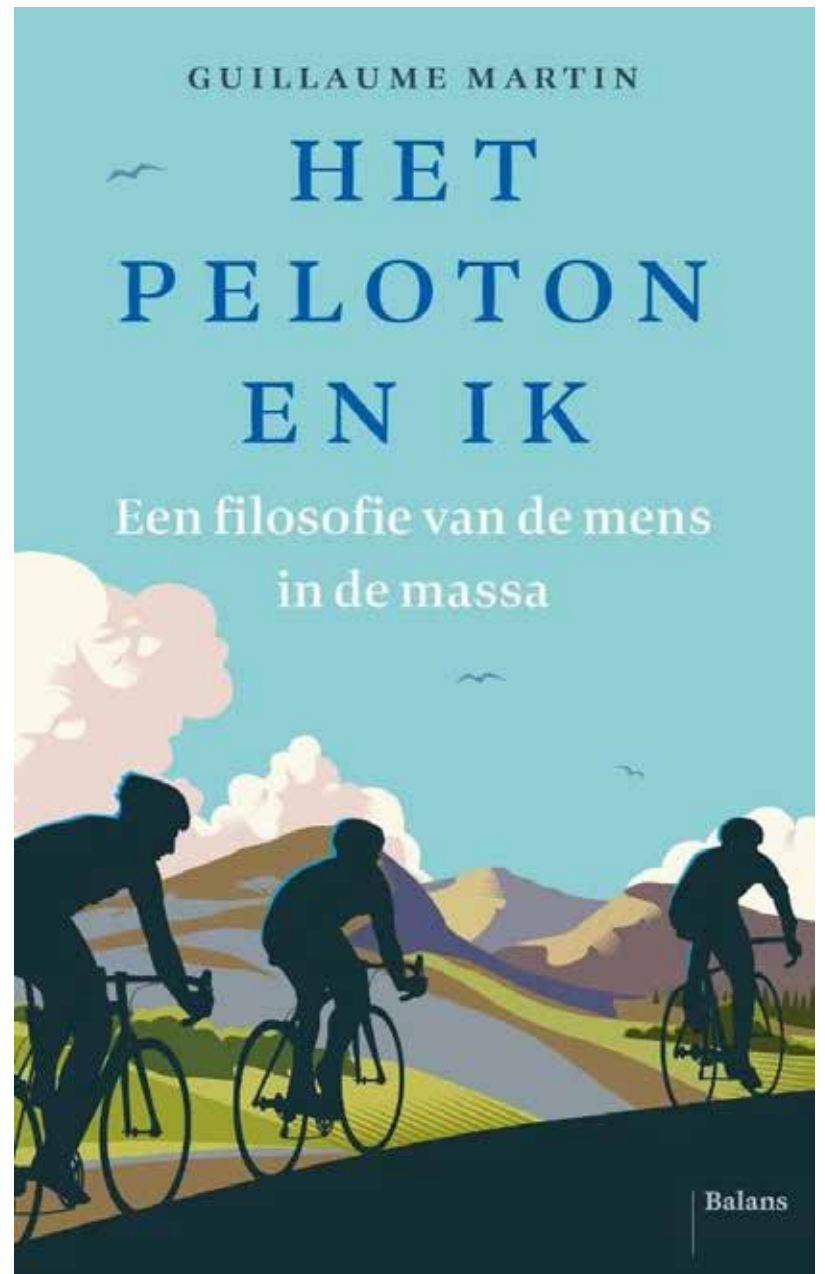
ploeggenoot'). De darwinistische uitleg voor altruïsme is dat individuen van soorten die goed samenwerken, hun overlevingskansen verbeteren. Nietszeggende dooddoeners als 'meedoen is belangrijker dan winnen' worden door Martin terecht ontmaskerd als hypocriet.

Martin trekt nog meer parallellen tussen de wielrennerij en de samenleving. Neem bijvoorbeeld irrationeel gedrag. Zoals het voor de renners in de kopgroep vaak helder is wat ze het best kunnen doen om hun winstkansen veilig te stellen, terwijl ze dat toch nalaten en hun gezamenlijke voorsprong moeten prijsgeven, zo is het bijvoorbeeld in onze samenleving ook duidelijk dat er dringend iets aan het klimaatprobleem moet worden gedaan, en toch gebeurt er niets.

En dan is er nog het mysterie van de sport. Martin is zich er als filosoof natuurlijk pijnlijk bewust van dat sport bij uitstek zinloos is: het gaat om inspanningen die nergens toe leiden. Dat onderscheidt ons overigens wel weer van het dierenrijk: een gazelle gaat heus niet zo hard mogelijk proberen te lopen zolang er geen leeuw achter hem aan zit. Waarom peigert Martin zichzelf dan af in de zomerhitte op die gruwelijk steile cols? Wat drijft hem om ellendige wintertrainingen van vijf, zes uur in de winterkou af te werken? Hij heeft daar wel degelijk een uitleg voor klaar: "Door mijn lijf af te peigeren, kan ik het ervaren. Ik word me bewust van het bestaan van mijn lijf en besef zelfs dat het uiteindelijk het enige is dat telt. Natuurlijk is het afzien en doet het pijn, maar ik voel tenminste iets. Deze zelfopgelegde pijniging is een vorm van instemming met het leven en een afwijzing van de algehele verdoving die, als je niet oppast, onze samenleving teweegbrengt."

Ook mooi meegenomen is dat de endorfines die vrijkomen bij zware inspanningen, een mens helpen om helder na te denken. Vermoedelijk heeft dat Martin wel geholpen bij het schrijven van dit boek.

Daan Pieters

Guillaume Martin: *Het peloton en ik*, Uitgeverij Balans, 2022, 192 pagina's

Wedstrijd: win het boek van Guillaume Martin

Wil je kans maken om het boek "Het peloton en ik" van Guillaume Martin te winnen? Stuur dan een mailtje naar hans@willemsfondsbrussel.be met als onderwerp "Wedstrijd Peloton". Dit kan tot en met 31 oktober. Op 1 november loten we winnaars uit en versturen we de boeken per post.

Vorige Kortweg verlootten we het boek "Seks voor geld" van Magaly Rodriguez Garcia en Elwin Hofman. Dit werd gewonnen door I. Van Vreckem, D. Warnez en C. Robyns. Voor de wedstrijd voor de Taptoe-wedstrijd hadden we oorspronkelijk 5 duo-tickets. Omdat er behoorlijk veel deelnemers waren aan de wedstrijd, hebben we, dankzij de organisatie van Taptoe Brussels, extra tickets kunnen bekomen. Hierdoor hebben we iedereen die deelnam een mooie plek kunnen aanbieden op de tribune op de Grote Markt, om dit spektakel te kunnen bewonderen.

Foto-album: een kleine terugblik op enkele voorbije activiteiten

14 augustus - Bezoek aan het Bloementapijt op de Grote Markt

27 augustus - Bezoek aan de Molen van Evere

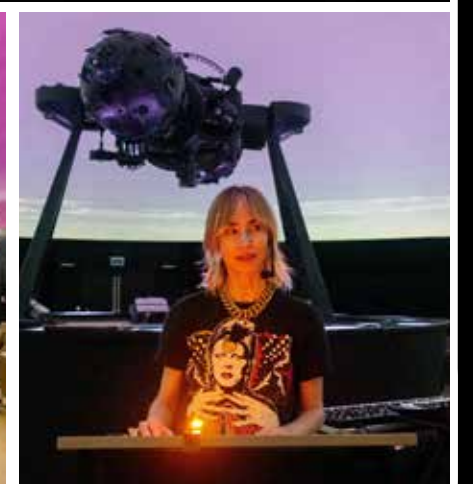
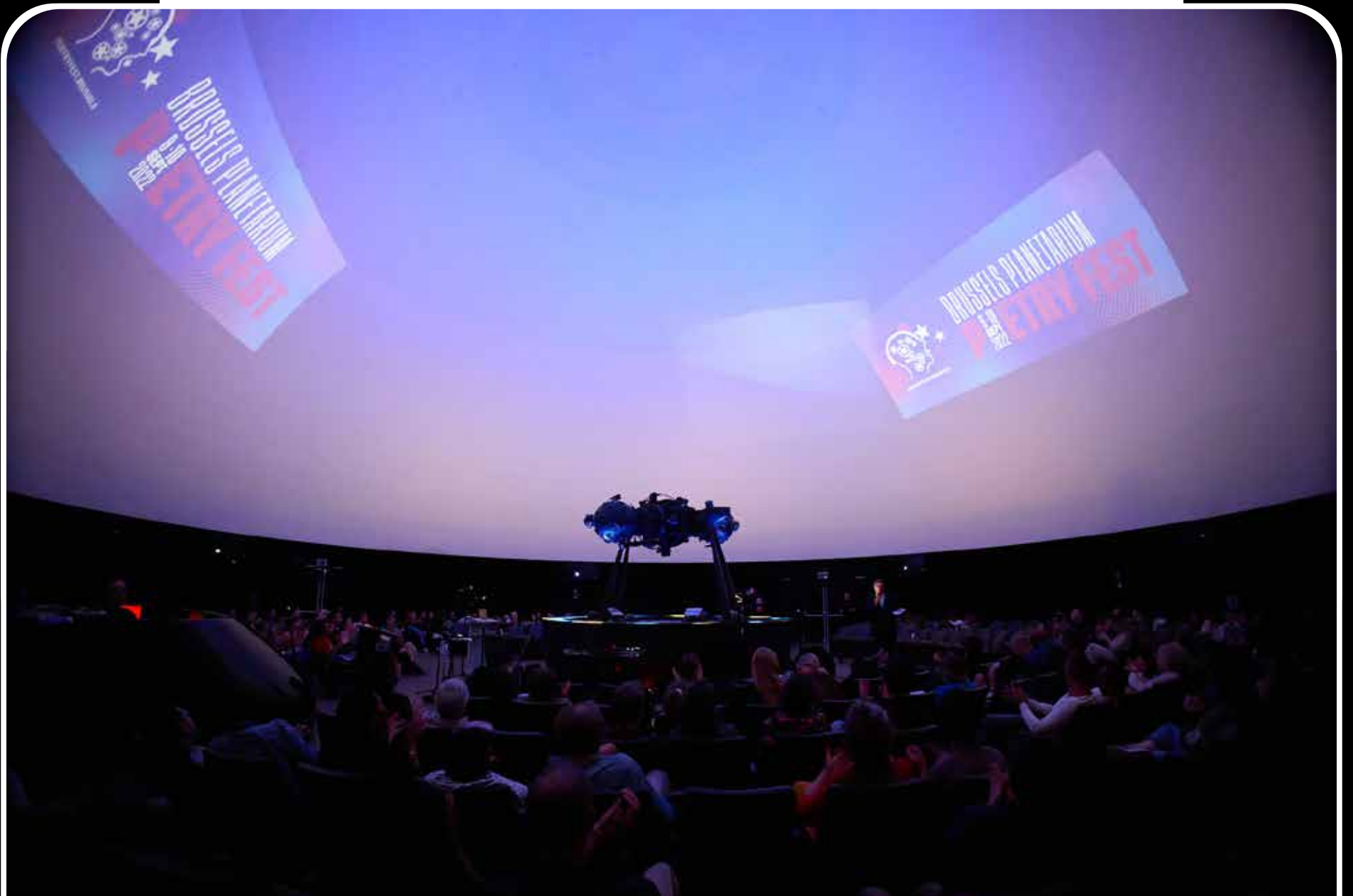
25 september - Diongrewandeling in Sint-Jans-Molenbeek

Foto-album: Brussels Plan

9 en 10 september - Brussels Planetarium Poetry Fest 2022

Planetarium Poetry Fest 2022

8 september - Open Mic in KUUMBA met Speakeasy en artiesten Poetry Fest

11 september - Ontbijtlezing in boekhandel Replica

Brussels Planetarium Poetry Fest

Na 2 corona-edities kon het jaarlijkse poëziefestival onder de koepel van het Brusselse Planetarium eindelijk weer zonder restricties plaatsvinden. Op donderdag 8 september ontvingen we onze binnen- en buitenlandse gasten en ging het programma van start met een Open Mic in Kuumba in Elsene. Tijdens zo'n Open Mic - die door Speakeasy regelmatig wordt georganiseerd - kan iedereen in een veilige omgeving het podium betreden om er eigen werk te brengen. Ook de artiesten van het Poetry Fest grepen deze kans om ons een voorsmaakje te geven van hun talenten.

Vrijdag en zaterdag was het dan tijd voor het echte festival. Voor 260 aanwezige deelnemers gaven de artiesten het beste van zichzelf. De ene deed dat met intieme poëzie, de andere bracht poëzie begeleid door muziek. De ene deed dat met volledig zelfgemaakte projecties, de andere onder projecties van het Planetarium. In verschillende talen en met verschillende stijlen zorgden ze ervoor dat dit festival een echte immersieve ervaring werd voor wie aanwezig was. De avond sloten we af met een drankje voor alle aanwezigen.

Op zondag eindigde het festival met een ontbijtlezing in de Molenbeekse boekhandel Replica, waar verschillende internationale artiesten nog een lezing gaven van eigen werk en verhalen vertelden over waar ze inspiratie uit haalden. Kortom: een heel fijne vierdaagse, waarbij we hopen dat iedereen die eraan deelnam ook volop heeft genoten!

Kalender

LEZING OVER DE OOSTKANTONS

- 🕒 **Dinsdag 18 oktober om 14u30**
- 📍 Res. Vivasse, Prieelstraat 23, Asse
- 💰 Gratis voor leden / € 5 voor niet-leden
- 📧 jhonny.ghysens@skynet.be of 0474 27 57 29
- Willemsfonds Asse

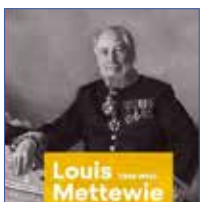
VISETENTJE IN JETTE

- 🕒 **Zaterdag 22 oktober van 12u00 tot 14u00 en vanaf 18u00**
- 📍 Laarbeek Chalet, Laarbeeklaan 145, Jette
- 💰 Visschotel €24 - Veg. lasagne €20 - Kinderschotel €15
- 📧 hans@willemsfondsbrussel.be
- Willemsfonds Jette i.s.m. Liberale Vrouwen

DIONGREWANDELING IN VORST EN SINT-GILLIS

- 🕒 **Zondag 23 oktober om 14u30**
- 📍 Aan de Sint-Augustinuskerk, Hoogte Honderplein, Vorst
- 💰 € 5
- 📧 hans@willemsfondsbrussel.be
- Willemsfonds Jette en Zuidwest-Brussel

BOEKVOORSTELLING "LOUIS METTIEWIE"

- 🕒 **Maandag 24 oktober om 18u30**
- 📍 MoMuse, Mommaertstraat 2A, Sint-Jans-Molenbeek
- 💰 Gratis
- 📧 suzanne.terhaar@willemsfonds.be
- Willemsfonds Molenbeek en Schaarbeek-Evere-Sint-Joost, i.s.m. Liberas en MoMuse

ERFENIS ZONDER BEKOMMERNIS

- 🕒 **Dinsdag 25 oktober om 19u30**
- 📍 GC Op-Weule, Sint-Lambertusstraat 91, Sint-Lambrechts-Woluwe
- 💰 Gratis
- 📧 hans@willemsfondsbrussel.be
- Willemsfonds Woluwe i.s.m. Femma Woluwe

STADSBEZOEK AALST

- 🕒 **Zondag 30 oktober om 14u00**
- 📍 Toeristisch infokantoor, Hopmarkt 51, Aalst
- 💰 € 5 voor leden / € 7 voor niet-leden
- 📧 denise.vergeylen@telenet.be of 0475 85 73 50
- Willemsfonds Neder-over-Heembeek

SCHOOLUITSTAP IN DE MAROLLEN

- 🕒 **Zaterdag 5 november om 14u00**
- 📍 Poelaertplein, Brussel (aan de lift naar de Marollen)
- 💰 Gratis
- 📧 centrum@willemsfondsbrussel.be
- Willemsfonds Brussel-Centrum

GELEID BEZOEK BEGRAAFPLAATS DIEWEG

- 🕒 **Zaterdag 5 november om 14u00**
- 📍 Begraafplaats Dieweg, Dieweg 95, Ukkel
- 💰 € 5
- 📧 hans@willemsfondsbrussel.be
- Willemsfonds Kanal en Zuidwest-Brussel

MUSEUM SOIREE IN HET AFRICAMUSEUM

- 🕒 **Zaterdag 19 november om 18u00**
- 📍 Africamuseum, Leuvensesteenweg 13, Tervuren
- 💰 Gratis
- 📧 https://museumsoiree.willemsfondsbrussel.be of suzanne.terhaar@willemsfonds.be
- De Brusselse Willemsfondsafdelingen i.s.m. Africamuseum Tervuren, Kuumba en huisvandeMens Brussel

WANDELING TERDELT & TUINBOUW

- 🕒 **Zaterdag 26 november om 10u00**
- 📍 Locatie wordt bij inschrijving bekendgemaakt
- 💰 € 3 voor leden / € 5 voor niet-leden
- 📧 pjdecoster@willemsfondsbrussel.be
- Willemsfonds Schaarbeek-Evere-Sint-Joost

GELEID BEZOEK HORTAMUSEUM

- 🕒 **Zondag 27 november om 11u45**
- 📍 Hortamuseum, Amerikastraat 27, Sint-Gillis
- 💰 € 12 / € 7,50 voor senioren
- 📧 denise.vergeylen@telenet.be
- Willemsfonds Neder-over-Heembeek

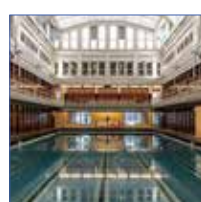
GELEID BEZOEK HORTAMUSEUM

- 🕒 **Zaterdag 3 december om 11u45**
- 📍 Hortamuseum, Amerikastraat 27, Sint-Gillis
- 💰 € 8
- 📧 imane@willemsfondsbrussel.be
- Willemsfonds Zuidwest-Brussel

EXPO SHIN HANGA

- 🕒 **Zaterdag 10 december om 14u00**
- 📍 Kon. Musea voor Kunst en Geschiedenis, Jubelpark, Brussel
- 💰 € 10
- 📧 hans@willemsfondsbrussel.be
- Willemsfonds Kanal & Etterbeek

BADEN VAN SINT-JOOST ACHTER DE SCHERMEN

- 🕒 **Zaterdag 17 december om 10u30**
- 📍 Locatie waar we afspreken wordt bij inschrijving bekendgemaakt
- 💰 € 3 voor leden / € 5 voor niet-leden
- 📧 pjdecoster@willemsfondsbrussel.be
- Willemsfonds Schaarbeek-Evere-Sint-Joost

Aan alle voetballiefhebbers, graag heel even uw aandacht.

Dit kunnen wij toch niet laten gebeuren!

Ik ontving gisteren een brief van Amnesty International, van Wies De Graeve. Binnen drie maanden begint het WK in Qatar. De schandalen bij het bouwen van de stadia en alle bijhorende infrastructuur kan toch niemand ontgaan zijn. De grote verontwaardiging van de internationale gemeenschap heeft niet volstaan, want ook vandaag nog wachten vele arbeiders op hun achterstallig loon. Sommigen werden niet betaald. Laat staan dat de compensaties aan de slachtoffers van de uitbuiting werden uitbetaald. "Dit kunnen we toch niet laten gebeuren, meneer Basiliades!", schrijft meneer Wies De Graeve mij. "Met uw steun kunnen we de druk op FIFA en Qatar opvoeren om lonen te betalen en mensenrechten te respecteren".

Arbeidsmigranten betaalden al een hoge prijs. Amnesty vraagt FIFA om een bedrag van minstens 440 miljoen dollar, evenveel als het prijzengeld, te voorzien om de arbeidsmigranten te vergoeden. Zoals velen onder jullie ben ik een groot voetballiefhebber. Een zeer groot voetballiefhebber. Een mooie dribbel, en geslaagde pas, een geplaatst schot

vrolijk me op. Het resultaat van mijn club en bij uitbreiding de Rode Duivels maken mijn week. Ik ben bang dat eens de voetbalgekte losbarst, ik daar gewoon in mee zal gaan. Dat heet zelfkennis, zeker?

Het is belangrijk om nog voor de voetbalgekte losbarst te reageren. Daarom maak ik graag gebruik, misbruik (?), van de ruimte in de Kortweg, die ik maand na maand mag inpalmen voor boekbesprekingen en andere culturele onderwerpen, om de oproep van meneer Wies De Graeve en Amnesty International de nodige aandacht te geven. Met het geld dat Amnesty hiervoor inzamelt kunnen ze onderzoek doen ter plaatse, druk zetten op FIFA en Qatar, menswaardige werkomstandigheden en loon naar werk afdwingen in Qatar. Ook terwijl wij staan te supporteren voor de Rode Duivels. Neem een kijkje op www.amnesty-international.be/gift/qatar22.

Johan Basiliades

